مروری بر تجربه اصلاح نظام مالیاتی در ایران و جهان با تاکید بر مدرنیزاسیون دستگاه مالیاتی

سیدمحمد میرمحمدی[1]
نادر جنتی[2]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۷/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۱/۲۷

چکیده

اصلاح مالیاتی فرایندی است که از طریق آن سیاست‌ها و روش‌های مدیریت مالیاتی با هدف افزایش درآمدهای دولت، ثبات اقتصادی و تخصیص منابع و بهبود کارایی دستگاه مالیاتی تغییر می‌یابد. بر این اساس، رویکردهای اصلاح مالیاتی بر کاهش آثار تحریفی مالیات به منظور حفظ رقابت‌پذیری اقتصاد، کاهش تنوع نرخ‌های مالیاتی به منظور کاهش تحریف‌های ناخواسته در قیمت‌های نسبی، گسترش مالیات بر ارزش افزوده به منظور کاهش بار مالیاتی بخش تولید، توجه به عدالت عمودی به‌جای عدالت افقی (پایه‌های مالیاتی گسترده، ساده و شفّاف) و همچنین کاهش هزینه‌های اداری و تمکین مالیاتی معطوف است. یکی از محورهای اصلاح مالیاتی، اصلاح دستگاه وصول مالیات است و شامل طیف وسیعی از اقدامات برای بهبود فرایندهای اجرایی مالیات می‌باشد. یکی از جنبه‌های اصلاح دستگاه مالیاتی، مدرنیزاسیون فرایندهای مالیاتی است. در یک دهه اخیر، در بسیاری از کشورها حرکت به سمت بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در این بخش، ارایه خدمات برخط به مودیان، تسهیل پراخت اینترنتی مالیات و غیره شتاب بیشتری گرفته و حتی برخی از آنها به استفاده از فناوری‌های مبتنی بر تلفن همراه در مالیات‌ستانی روی آورده‌اند. آنچه در بررسی تجربه برنامه‌های اصلاح مالیاتی در جهان مشاهده می‌شود، ضرورت اصلاح سیاستهای مالیاتی قبل از شروع برنامه اصلاح دستگاه مالیاتی و به تبع آن مدرنیزاسیون دستگاه اداری است. به عبارت دیگر، سیاستها، قوانین و مقررات مربوط بایستی برای یک دنیای مبتنی بر فناوری اطلاعات تدوین شوند و بدون توجه به آن، مکانیزاسیون فرایندهای مالیاتی با مقاومتهای درونی و مخالفتهای بیرونی همراه بوده و حتی ممکن است، نتیجه چندانی نداشته باشد. در این ارتباط، لازم است، ساده سازی مالیات در سرلوحه برنامه اصلاح مالیاتی قرار گیرد و تا حد امکان فرم‌های مالیاتی ساده و تکالیف مودیان به حداقل ممکن کاهش یابد. نظام مالیاتی ایران در اجرای ماده ۵۹ قانون برنامه سوم توسعه کشور، شاهد تحولات عمده‌ای هم در حوزه سیاستهای مالیاتی و هم در حوزه دستگاه اداری وصول مالیات بوده است. در این مقاله ضمن بررسی ادبیات اصلاح مالیاتی، تجربه کشورهای منتخب جهان در اصلاح دستگاه مالیاتی با تاکید بر مدرنیزاسیون مرور خواهد شد. در ادامه تجربه اصلاحات مالیاتی ایران با تاکید بر مدرنیزاسیون سازمان امور مالیاتی کالبدشکافی و توصیه‌های سیاستی لازم ارایه شده است.

واژه‌های کلیدی: اصلاح نظام مالیاتی، اصلاح سیاستهای مالیاتی، اصلاح دستگاه مالیاتی، سازمان وصول مالیات، فناوری اطلاعات

۱. عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول) yaremardom@yahoo.com
۲. دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی naderjannati@yahoo.com

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

۱-مقدمه

اصلاح مالیاتی فرایندی است که از طریق آن سیاست‌های مالیاتی و روش‌های وصول یا مدیریت مالیات با هدف بهبود کارایی سازمان وصول کننده مالیات و دستیابی به اهداف کلان اقتصادی و همچنین افزایش درآمدهای مالیاتی دولت‌ها، تغییر پیدا می‌کند. افزایش درآمدهای مالیاتی، جلوگیری از تکاثر ثروت، از اهداف اصلی برنامه‌های اصلاح نظام مالیاتی در اغلب کشورهای جهان، به‌ویژه کشورهای در حال توسعه می‌باشد. اگرچه، اولویت‌های اصلاح نظام مالیاتی اغلب روشن و فرایند لازم برای اعمال تغییرات در قوانین مالیاتی از قبل معلوم می‌باشند، اما تدوین استراتژی توسعه سازمان وصول مالیات، مستلزم حل همزمان تنگناهای مختلف اجرایی است و این مهم بدون وجود یک شاخص روشن از اولویت‌ها و محدودیت‌های موجود، میسر نمی‌باشد.

یکی از جنبه‌های مهم اصلاح مالیاتی که در ادبیات موضوع چندان مورد توجه قرار نگرفته، اصلاح دستگاه یا مدیریت مالیاتی است (ماندل، ۱۹۹۷). این مسئله به‌ویژه درکشورهای در حال توسعه به دلیل محدود بودن ظرفیتهای اداری برای اجرای قانون، از اهمیت زیادی برخوردار است. وظایف نسبتاً ساده و اولیه ثبت نام، شناسایی، پردازش اظهارنامه‌ها، وصول مالیات، حسابرسی، حل اختلاف مالیاتی و غیره از مواردی هستند که به دلیل حجم انبوه پرونده‌های مالیاتی و فعالیت‌های اداری، نیازمند باز طراحی اساسی هستند. در کنار استقرار این ساختار جدید، آموزش کارکنان، مکانیزاسیون فرایندها و غیره از عناصری هستند که بایستی در بستر آن سایر برنامه‌های اصلاحی پیگیری شوند.

از مولفه‌های کلیدی اصلاح دستگاه وصول مالیات که در دو دهه اخیر به موازات اصلاح سیاست‌های مالیاتی و اصلاح سایر مولفه‌های اداری مورد توجه قرارگرفته است، مدرن‌سازی دستگاه مالیاتی با هدف افزایش کارایی،کاهش هزینه‌های اداری و تمکین می‌باشد. محورهای کلی مدرن‌سازی را می‌توان به‌وضوح در فرایندهای مختلف دستگاه مالیاتی دنبال کرد. در این ارتباط به طور مشخص می‌توان به حوزه‌های مختلف نظیر ثبت نام مودیان مالیاتی، دریافت و پردازش اظهارنامه‌ها، پرداخت مالیات، مدیریت منابع انسانی، گردآوری اطلاعات، مدیریت تمکین و غیره اشاره کرد.

نظام مالیاتی ایران در دو دهه اخیر شاهد تحولات عمده‌ای در سیاست‌ها و فرایندهای مالیاتی بوده است. با این وجود، به نظر می‌رسد انجام اصلاحات بنیادی در بخش اداری و از طریق مکانیزاسیون فرایندها با تکیه بر تجارب جهانی همگام با پیشرفتهای اخیر در فناوری اطلاعات بیش از هر زمان دیگری ضروری است. متاسفانه علی‌رغم پیشرفت در بکارگیری فناوری اطلاعات در بخش‌های مختلف سازمان امور

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

مالیاتی، شاهد پراکندگی و تعدد سیستمهای مختلف کامپیوتری در سازمان هستیم. عدم یکپارچگی در مدیریت سیستم‌ها، نبود مراکز داده، ضعف در مدیریت جریان اطلاعات، عدم ارتباط با پایگاه اطلاعاتی سایر دستگاهها، مدیریت جزیره‌ای اطلاعات و غیره از دیگر مشکلات دستگاه مالیاتی در بهره برداری از فناوری اطلاعات می‌باشد.

با عنایت به مسائل و مشکلات مذکور و نظر به اهمیت توسعه نظام مالیاتی کشور، در این مقاله پس از مرور اجمالی ادبیات موضوع و ابعاد مختلف اصلاح نظام مالیاتی، به طور مشخص روی جنبه‌های اداری و اجرایی اصلاح دستگاه مالیاتی و ابعاد آن با تاکید بر مدرن سازی فرایندهای مالیاتی از طریق بکارگیری فناوری اطلاعات تمرکز خواهد شد. در بخش پایانی مقاله پس از بررسی تجربه برخی از کشورهای منتخب جهان در مدرن سازی دستگاه مالیاتی، از رویکرد سیستمی برای شناسایی چالش‌های احتمالی نظام مالیاتی ایران و گزینه‌های اصلاح استفاده خواهد شد.

۲- بیان مسئله و اهمیت موضوع

دستیابی به اهداف سند چشم انداز بیست ساله در افق ۱۴۰۴ و سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، مستلزم انجام اصلاحات بنیادی در ساختار اقتصادی کشور است و در این میان، اصلاح سیستم مالیه عمومی به عنوان مولفه اصلی و اساسی نظام اقتصادی کشور، بخش لاینفک این برنامه اصلاحی خواهد بود. نظام مالیاتی پیشرو، کارآمد و مجهز به سیستم‌های فناوری نوین و پیشرفته می‌تواند ضمن گسترش عدالت، بازتوزیع ثروت، تخصیص مجدد منابع، ثبات اقتصادی و تعدیل تکاثر ثروت در جامعه، مالیاتهای حقه دولت را با حداقل هزینه ممکن وصول نماید. در حال حاضر به علت عدم کارایی سازمان وصول مالیات در کشور و عدم دسترسی به اطلاعات اشخاص، دستیابی به این هدف با مشکل اساسی مواجه است.

توسعه و گسترش تعهدات دولت در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی از یک سو و کاهش منابع درآمدی حاصل از صادرات نفت از سوی دیگر، مالیات را به مسئله‌ای بسیار مهم و تأثیرگذار برای کشور تبدیل کرده است. بررسی برخی از شاخص‌های عملکرد نظام مالیاتی ایران، نظیر نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی و نسبت درآمدهای مالیاتی به هزینه‌های جاری دولت از وجود فاصله زیاد با شاخص‌های متناظر یک نظام مالیاتی توسعه یافته و مدرن حکایت دارد.

اگرچه در حدود دو دهه اخیر، اقدامات زیادی برای توسعه نظام مالیاتی ایران انجام شده است، اما هنوز فاصله زیادی با یک نظام مالیاتی مطلوب وجود دارد. در این میان نقش فناوری اطلاعات در توسعه نظام مالیاتی بسیار مهم و کلیدی است. در شرایط فعلی به دلیل افزایش تعداد بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی، پیچیدگی فعالیت‌های اقتصادی و غیره اصلاح نظام مالیاتی کشور جز با مدرنیزاسیون دستگاه مالیاتی و استفاده از فناوری اطلاعات در جمع‌آوری و رصد اطلاعات مالی و اقتصادی افراد و بنگاه‌ها، الکترونیکی کردن فرایندهای مختلف مالیاتی امکانپذیر نیست. بهبود شاخص سهولت پرداخت مالیات به عنوان یکی از شاخص‌های ده گانه ارزیابی محیط کسب و کار کشورها از سوی بانک جهانی که مشتمل بر سه شاخص فرعی

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

تعداد پرداخت مالیات، زمان پرداخت مالیات و نرخ مالیات می‌باشد، از دیگر آثار مثبت الکترونیکی شدن فرایندهای مالیاتی است. الکترونیکی شدن فرایندهای مالیاتی موجب کاهش هزینه‌های تمکین مودیان شده و سطح تمکین داوطلبانه را به شکل قابل قبول و مقرون به صرفه‌ای افزایش می‌دهد (بانک جهانی،۲۰۱۵) .

اصلاح مالیاتی: اهداف و رویکردهای آن

در سه دهه اخیر، فلسفه اصلاحات مالیاتی متناسب با تغییر نگرش‌ها از نقش دولت‌ها در اقتصاد، دچار تغییرات اساسی شده است. در گذشته دولت‌ها از طریق نظام مالیاتی اهداف متعددی را (نظیر تأمین مالی مخارج دولت، تحرک بخشیدن به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، توزیع درآمد و ثروت و سرانجام اصلاح عوامل بیرونی) دنبال می کردند؛ اما در سالهای اخیر همگام با تغییر نگرش نسبت به نقش دولت در اقتصاد، نقش مالیات در اقتصاد نیز تغییر یافته است. دیدگاه‌های جدید با تاکید بر نقش محدودتر مالیات، آن را تنها به افزایش درآمد برای دولت محدود می کنند. از نظر بارگس و استرن (۱۹۹۲)، هدف اصلی مالیات ستانی، تأمین مالی بودجه دولت است و لذا هرگونه برنامه اصلاحی بایستی به یافتن راهی برای افزایش این منابع محدود شود به گونه‌ای که از نظر اداری و سیاسی امکان‌پذیر باشد و در عین حال عدالت و کارایی را تا حد امکان مخدوش نکند. تاکید صندوق بین المللی پول این است که چون مالیات موجب اخلال در تصمیمات اقتصادی افراد و بنگاه‌ها می‌شود، لذا هدف اصلی سیاست مالیاتی بایستی محدود به کسب درآمد برای دولت با کمترین اخلال در رفتار فعالان اقتصادی باشد (مکنزی، ارسمند و گرسون، ۱۹۹۷).

بر این اساس، رویکردهای جدید در برنامه‌های اصلاح نظام مالیاتی در کشورهای جهان بر حداقل کردن آثار تحریفی مالیات به منظور حفظ رقابت‌پذیری اقتصاد و کاهش تنوع نرخهای مالیاتی به منظور کاهش تحریف‌های ناخواسته در قیمت‌های نسبی تأکید دارند. علاوه بر این، نگاه‌ها از عدالت عمودی به سمت عدالت افقی (که براساس آن پایه‌های مالیاتی باید گسترده، ساده، شفّاف و سطح و تنوع نرخهای مالیاتی بسیار کم باشد) معطوف شده است (خلیل زاده و شاه انور،۱۹۹۱). همچنین کاهش هزینه‌های تمکین، افزایش کارایی دستگاه وصول مالیات از طریق کاهش هزینه‌های اداری وصول، از دیگر اهداف برنامه‌های اصلاح نظام مالیاتی در کشورهای مختلف جهان بوده است و در این راستا بسیاری از کشورها، مدرنیزاسیون سازمان وصول مالیات را در سرلوحه برنامه‌های اصلاح مالیاتی خود قرار داده‌اند.

در بررسی ادبیات موضوع، اهداف و نیروهای محرک اصلاحات مالیاتی به صراحت تبیین شده است. بخشی از این اهداف ریشه در ضرورت تامین مالی بودجه دولت از طریق مالیات‌ها دارد و در تحقق آن به جنبه‌های کارایی نظام مالیاتی توجه اساسی می‌شود.

به طورکلی، یافته‌های اصلی نظریه مالیات در ترکیب با تجارب موجود در زمینه اصلاحات مالیاتی درکشورهای مختلف ، ما را به دو بسته مطلوب برای اصلاح مالیاتی رهنمون می‌سازند:

۱. اصلاح سیاست‌های مالیاتی: هدف کلی آن دستیابی به اهداف تثبیت یا تخصیص یا افزایش درآمدهای مالیاتی از

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

طریق تعیین ساختار مالیات‌ها، نرخ‌های مالیاتی، اشخاص مشمول، دامنه شمول مالیات، میزان معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی، میزان کسور از درآمد مشمول مالیات، نحوه رفتار با سرمایه‌گذاری، پس انداز و صادرات و غیره می‌باشد. اصلاح ساختار مالیات‌ها شامل انتقال تدریجی از یک ساختار مالیاتی صرفاً متکی بر مالیات بر تولید و مالیات بر تجارت به سمت مالیات‌های مصرف با نرخ‌های یکنواخت و سرانجام مالیات بر درآمد می باشد. در خصوص مالیات بر درآمد، عقلانیت متعارف بر یک پایه مالیاتی گسترده و نرخ‌های پایین، یکنواخت در بین منابع و همچنین با حداقل معافیت‌ها تأکید دارد (تانزی، ۱۹۹۲).

در دامنه مالیات‌هایی که بر پایه درآمد وضع می‌شوند، اصلاحات مالیاتی غالباً به سمت گسترش این پایه از طریق حذف و محدودسازی معافیت‌های مالیاتی، آوردن گروه‌های سخت الوصول مالیاتی در دامنه شمول مالیاتی و کاهش یا به حداقل رساندن معافیت‌های مالیاتی صورت می‌گیرد. نکته‌ای که در فرایند اصلاح ساختار مالیات بر درآمد باید مورد توجه قرار گیرد، این است که این مالیات، دیگر به عنوان یک ابزار موثر برای باز توزیع درآمد یا ارتقا عدالت قلمداد نمی‌شود و لذا در برنامه‌های اخیر اصلاحات مالیاتی، از درجه تصاعدی بودن نرخ مالیات بر درآمد اشخاص کاسته شده است. در کشورهای در حال توسعه و در حال گذار، مالیات بر درآمد شرکت‌ها به عنوان یکی از منابع عمده درآمدی دولت‌ها می‌باشد.

همچنین در اغلب کشورهای جهان به‌ویژه کشورهای آمریکای لاتین و آسیایی که اصلاحات مالیاتی را تجربه کرده‌اند، معرفی مالیات بر ارزش افزوده اغلب به عنوان مهمترین بخش برنامه اصلاح مالیاتی بوده است. حذف خاصیت تنازلی این مالیات از طریق برقراری امکان کسر مالیات پرداختی بابت خرید نهاده‌ها و سهولت اجرای این مالیات به دلیل سیستم خود کنترلی آن، این سیستم مالیاتی را به یکی از محبوبترین مالیات‌ها تبدیل کرده است. کشورهای مجری این مالیات، با حذف مالیات بر فروش و کاهش فهرست مالیات بر موارد خاص ، نوعاً، نرخ یکنواختی بر کالاها و خدمات مشمول وضع می کنند (تانزی، ۱۹۹۲).

۲. اصلاح سازمان یا دستگاه وصول مالیات: هدف کلی آن دست‌یابی به یک سازمان کارایی است که بتواند قوانین مالیاتی مصوب را باکمترین هزینه اجرا نماید. اصلاح فرایندهای مالیاتی، بهبود خدمات مودیان، مکانیزاسیون فرایندهای شناسایی، تشخیص و پرداخت مالیات و غیره از اهم برنامه‌های اصلاح دستگاه وصول مالیات است.

در طول تقریباً دو دهه اخیر، تقریباً همه کشورهای دنیا، اصلاحاتی را در نظام‌های مالیاتی خود انجام داده‌اند. اصلاح و توسعه سازمان وصول مالیات بخشی از یک برنامه اصلاح کلی و جامعه در همه این کشورها بوده و پیشرفت در سازمان و تشکیلات اداری وصول مالیات یکی از موفق ترین بخشهای اصلاح کلی نظام مالیاتی در این کشورها بوده است (اوتو، ۱۹۹۵).

سیاست مالیاتی و دستگاه وصول مالیات

اهمیت وجود یک دستگاه کارآمد وصول مالیات از دیر باز برای کسانی که درگیر سیاستگذاری مالیاتی هستند،کاملاً روشن

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

است. تجارب نشان می‌دهد که ابعاد اداری اصلاحات مالیاتی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. چیزی که افراد و بنگاه‌ها در دنیای واقعی از یک سیستم مالیاتی می‌دانند و آن را لمس می‌کنند، لزوماً همان چیزی نیست که با خواندن سریع قانون مالیات بتوان به آن دست یافت، بلکه برعکس، چیزی است که در عمل اجرا می‌شود. بنابراین، نحوه اداره سیستم مالیاتی به شدت بر وصولی مالیات و کارایی آن تاثیر می‌گذارد. دستگاه وصول مالیات آن قدر بر عملکرد و نتیجه سیاست‌های مالیاتی تاثیر دارد که نادیده گرفتن آن برای سیاستگذاران و کسانی که اصلاحات مالیاتی را دنبال می‌کنند، غیرممکن است (ماندل، ۱۹۹۷).

تجربه جهانی نشان می‌دهد که بدون توجه به زمان و مکان و شرایط آن، مدیریت مالیاتی یکی از سخت ترین امور و واقعیتی است که گریبان بسیاری از کشورهای در حال توسعه را گرفته است. متاسفانه بسیاری از مشکلات اداری دستگاه وصول مالیات مختص کشورهاست و از کشوری به کشور دیگر متفاوت است. لزوماً بهترین اداره یا سازمان مالیاتی، همانی نیست که بیشترین وصولی را دارد، یا اینکه تسهیل تمکین مالیاتی مودیان موضوعی نیست که به راحتی بتوان آن را با وضع جریمه عدم تمکین حل کرد و اینکه سازمان یا دستگاه وصول مالیات بیش از آنکه به عمل و عکس‌العمل بخش دولتی وابسته باشد، به بخش خصوصی وابسته است. همه اینها سبب شده‌اند تا موضوع سازمان وصول مالیات به یک موضوع بسیار پیچیده بدل شود (اوتو، ۱۹۹۵).

بدون تردید، توسعه و اصلاح سازمان وصول مالیات به عنوان بخشی از یک فرایند بزرگ اصلاح نظام مالیاتی است و سازمان وصول مالیات را از یک منظر می توان همان سیاست مالیاتی تلقی کرد. حداکثر کردن درآمد مالیاتی توسط یک سازمان مالیاتی تنها یک جنبه از وظایف آن است. محصول درآمد، ممکن است همیشه سنجه مناسبی برای ارزیابی عملکرد دستگاه وصول مالیات نباشد. نحوه افزایش درآمدهای مالیاتی (اثر تلاشهای منتج به درآمد مالیاتی، محبوبیت سیاسی دولت، و میزان رفاه اقتصادی) به همان اندازه و یا بیشتر از آن اهمیت دارند. به همین نحو، هزینه‌های خصوصی و عمومی مالیات ستانی و توجه ویژه به آن میزان از درآمد مالیاتی که از طریق اجرائیات، وصول می‌شود، بسیار حائز اهمیت است (برد، ۲۰۰۳).

در بحث سیاستگذاری و توسعه نظام اداری مالیات‌ستانی، توجه به رابطه بین این دو (سیاست مالیاتی و دستگاه مالیاتی) ضروری است. در این ارتباط سوالات زیادی مطرح می‌شود از جمله اینکه چه زمانی سیاست مالیاتی راه خود را به سازمان وصول باز می‌کند؟ چه زمانی سیاست‌های مالیاتی بایستی بعداز اصلاح دستگاه وصول مالیات اصلاح شود؟ چطور هر دو برنامه اصلاح سیاست‌های مالیاتی و اصلاح دستگاه وصول مالیات با هم و به طور همزمان پیش می روند؟

اصلاح دستگاه وصول مالیات به عنوان بخشی از اصلاح مالیاتی

بعد از اصلاح سیاست‌های مالیاتی که با تصویب قوانین مربوط خاتمه پیدا می‌کند، نوبت به کاربردی‌ترین بخش اصلاحات مالیاتی، یعنی ابعاد اداری اصلاحات مالیاتی، می‌رسد. اصلاح دستگاه وصول مالیات از مولفه‌های اصلی برنامه اصلاح مالیاتی در بسیاری از کشورهای جهان است که با هدف افزایش شفافیت، ساده‌سازی،کاهش هزینه‌های وصول و تمکین مالیات

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

و به تبع آن افزایش تمکین مالیاتی در کنار افزایش کارایی جمع‌آوری و وصول مالیات دنبال می‌شود. این جنبه از اصلاح مالیاتی در کشورهای در حال توسعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. وظایف نسبتاً ساده و اولیه نظیر ثبت‌نام مودیان، شناسایی فعالیت‌ها و مودیان مالیاتی، پردازش سریع اظهارنامه‌ها، وصول مالیات، حسابرسی، دادرسی و حل اختلاف مالیاتی، اعمال جریمه و غیره از مواردی هستند که با توجه به حجم انبوه پرونده‌های مالیاتی و کار نسبتاً زیاد، به یک باز مهندسی نیاز دارد. استقرار این ساختار جدید، آموزش کارکنان، کامپیوتری کردن سازمان وصول مالیات و غیره از جمله عناصر اصلی هستند که در بستر آنها، سایر برنامه‌های اصلاحی بایستی برنامه ریزی شوند (تانزی، ۱۹۹۲).

علی‌رغم اینکه،گزینه‌ها و اولویت‌های اصلاح نظام مالیاتی اغلب روشن و فرایندهای لازم برای اعمال تغییرات در قوانین مالیاتی از قبل تعیین شده می‌باشند، اما با این وجود تدوین استراتژی توسعه و اصلاح دستگاه اداری مالیات نیازمند حل همزمان تنگناهای مختلف زیادی است و این مهم بدون وجود یک شاخص روشن از اولویت‌ها و محدودیت‌ها ممکن نیست.

ویتو تانزی و آنتونی پله چیو (۱۹۹۵) به شش مولفه اساسی اشاره می‌کنند که در برنامه اصلاح دستگاه اداری مالیات از اهمیت زیادی برخوردار هستند:

- تعهد و التزام سیاسی صریح و پایدار
- وجود یک تیم توانمند، سخت کوش که به صورت تمام وقت در اصلاح سازمان دخیل باشند.
- وجود یک استراتژی مناسب برای اصلاح
- آموزش کارکنان
- منابع کافی
- تغییر مشوق‌های مودیان و سازمان وصول مالیات

با این وجود، یکی از نکات مهمی که در اصلاح دستگاه مالیاتی هر کشور باید مورد توجه قرار گیرد، ملاک‌ها، معیارها و شاخص‌های اختصاصی آن کشور است. به‌عبارت دیگر مدیران دستگاه‌های مالیاتی هر کشور به راهبرد خاصی جهت نیل به اهداف خود نیازمند هستند. طراحی راهبرد اصلاح دستگاه مالیاتی، باید متناسب با اندازه شکاف مالیاتی باشد. در طراحی راهبرد اصلاح دستگاه مالیاتی، باید به موارد زیر توجه شود:

۱. همگام با حفظ سطح تمکین موجود باید هزینه تمکین و وصول مالیات کاهش یابد.

۲. منافع معقول تمکین، از طریق بهبود فرایندهای کلیدی دستگاه مالیاتی باید کسب شود.

۳. منافع با اهمیت تمکین، از طریق اصلاحات کلی نحوه برخورد در دستگاه مالیاتی باید کسب شود.

۴. منافع با اهمیت تمکین، از طریق بهبود روش‌ها در دستگاه مالیاتی باید کسب شود.

کارکرد هر یک از اصول فوق با توجه به موقعیت ویژه هر کشور، از اهمیت نسبی برخوردار است و به اهداف اصلی دستگاه مالیاتی بستگی تام دارد. به طور کلی دو هدف کلی در اصلاح دستگاه اداری مالیات در کشورهای مختلف جهان دنبال شده

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

است و هدف غایی هماهنگ نمودن اثربخشی و کارایی است زیرا در بعضی مواقع این دو در جهت مخالف هم حرکت می‌کنند (سیلوانی، کارلوس و دیگران،۱۹۹۷).

۱. افزایش اثربخشی که خود را در افزایش سطح تمکین مالیاتی نشان می‌دهد؛ و

۲. افزایش کارایی که خود را در کاهش هزینه‌های وصول مالیات نشان می‌دهد.

در سال‌های اخیر توجه ویژه و روزافزونی به جایگاه و نقش دستگاه وصول مالیات در برنامه‌های اصلاح مالیاتی شده است. همانطوری که تانزی (۱۹۹۱) اشاره می‌کند، سازمان وصول مالیات نقش مهمی در تعیین سیستم مالیاتی واقعی در مقابل سیستم قانونی دارد. به‌عبارت دیگر آنچه در قانون مالیاتها تصویب شده، بیانگر سیستم قانونی مالیات است و آنچه که در عمل توسط دستگاه مالیاتی اجرا می‌شود همان سیستم واقعی مالیات است. بدیهی است فاصله بین این دو، چیزی است که از آن تحت عنوان کارایی دستگاه مالیاتی یاد می‌شود. از نظر برد (۱۹۸۹)، هرگونه تغییر سیاست در نظام مالیاتی، بدون تغییرات اداری بی فایده است و اینکه بایستی تغییرات در سیاست مالیاتی متناسب و سازگار با ظرفیتهای اداری باشد.

اهمیت التزام سیاسی به اصلاحات مالیاتی و تداوم آن، ساده سازی مالیات، تشویق به تمکین داوطلبانه، تدوین راهبرد شفاف، اصلاح قوانین مالیاتی و حسابداری، نگرش یکپارچه به فرایند وصول مالیات، رفتار متمایز با مؤدیان مختلف (بر حسب میزان مالیات)، کنترل فساد، مدیریت کارآمد در فرایند اصلاح، کامپیوتری کردن فرایندهای مالیاتی، فهرستی از اصول و رویکردهای کلی اصلاح دستگاه وصول مالیات می‌باشد (بانک جهانی، ۱۹۹۱) .

ابعاد اصلاحات دستگاه مالیاتی با تاکید بر فناوری اطلاعات

یکی از رویکردهای میانه برای توسعه دستگاه مالیاتی، اصلاح سیستم‌ها و روش‌ها است. اگرچه استفاده از فناوری اطلاعات در دستگاه مالیاتی، بخشی از فرایند اصلاحات است، اما برنامه‌های اصلاح در این حوزه، به دلیل برخورداری از ویژگی‌های خاص، نیازمند توجه ویژه‌ای است. توسعه دستگاه مالیاتی نبایستی به عنوان یک بسته سیاستی مستقل از سایر برنامه‌های اصلاح مالیاتی دنبال شود. لازمه موفقیت برنامه‌های اصلاحی در این بخش، انجام اصلاحات در سیاست‌های مالیاتی و دستگاه مالیاتی است. این اصلاحات به عنوان پیش نیاز اصلاح دستگاه مالیاتی و مدرنیزاسیون آن قلمداد می‌شود و بدون تردید، الکترونیکی کردن فرایندهای مالیاتی بدون انجام اصلاحات در سایر بخش‌ها اثر بخش نخواهد بود (اوتو، ۱۹۹۵).

مکانیزاسیون فرایندهای مالیاتی علاوه بر افزایش کارایی کلی دستگاه مالیاتی، چشم انداز، ساختار و تصور مردم نسبت به سازمان وصول مالیات را تغییر می‌دهد. توسعه محصولاتی نظیر خدمات تعاملی تحت وب برای مودیان مالیاتی یا یک سیستم تبادل الکترونیکی داده‌ها با سایر نهادهای دولتی بایستی از مولفه‌های اصلی این برنامه اصلاحی باشد. عدم توجه به این نکته می‌تواند مشکلات زیادی را به همراه داشته باشد. به عنوان نمونه در کشور فیلیپین سیستم تبادل داده تنها بعد از اجرا و پیاده‌سازی کامل برنامه کامپیوتری کردن سازمان وصول مالیات در این کشور، به آن اضافه شد و همین موضوع سبب ایجاد مشکلاتی در هماهنگی بین برنامه‌ها و سیستم‌ها شد (بانک جهانی، ۲۰۰۰).

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

به طور کلی حوزه‌هایی که درآن مدرن‌سازی یا مکانیزاسیون مورد توجه قرار گرفته‌اند به چهار بخش عمده قابل تقسیم هستند:

- سیستم‌های مرتبط با گردآوری، ذخیره‌سازی و پردازش اطلاعات مودیان

دستگاه مالیاتی برای تأمین اطلاعات مورد نیاز خود از سه کانال اصلی اقدام می‌کند: ۱-اطلاعاتی که به صورت داوطلبانه از سوی مودیان در اظهارنامه‌های مالیاتی ارایه می‌شود؛ ۲-اطلاعاتی که با استفاده از اختیارات قانونی و بعضاً قوه قهریه سازمان جمع‌آوری می‌شود؛ و ۳- سرانجام اطلاعاتی که اشخاص ثالث نظیر بانک‌ها، دستگاه‌های دولتی و طرف‌های معامله، مکلف به ارایه آن هستند. برای هر کدام از این اطلاعات، نیاز به ساختارها و کانال‌های ارتباطی الکترونیکی می‌باشد و توسعه این کانال ارتباطی باید یکی از محورهای برنامه اصلاح دستگاه مالیاتی باشد.

- سیستم‌های مرتبط با مدیریت تمکین و خدمات مودیان

هزینه‌های تمکین شامل؛ مدت زمانی است که مؤدیان برای آماده‌سازی و پر کردن فرم‌های مالیاتی، یادگیری قوانین مالیاتی و نیز ثبت و نگه‌داری فعالیت‌های مالی خود برای مقاصد مالیاتی صرف می‌کنند. این هزینه‌ها همچنین شامل هر نوع مخارج پولی است که مؤدیان به منظور امتناع و فرار مالیاتی، آماده‌سازی فرم‌ها و اظهارنامه مالیاتی و پرداخت مالیات توسط دیگران، پاسخ به حسابرسان پرداخت می‌نمایند.

بررسی‌های انجام شده در خصوص رفتار مودیان در سراسر جهان حکایت از این دارد که خدمات مالیاتی به تسهیل گزارش‌دهی، تکمیل اظهارنامه و پرداخت مالیات کمک کرده و یا به آموزش آنها یا افزایش اطلاعات آنها در زمینه تکالیف قانونی مودیان کمک می‌کند. در بیشتر اوقات، روش‌هایی که برای مقابله با عدم تمکین طراحی شده‌اند، از کارایی بیشتری برخوردارند. علاوه بر این، هزینه‌های تمکین مودیان بایستی در هنگام طراحی و تدوین فرایندهای قانونی و اداری در نظر گرفته شوند. کلید موفقیت برنامه اصلاح دستگاه مالیاتی در بسیاری از کشورها در استراتژی همواره در تکاملی نهفته است که از منابع موجود به بهترین نحو برای حداقل کردن دامنه عدم تمکین و افزایش احتمال کشف و مجازات عدم تمکین استفاده می‌کند و در عین حال تسهیلات و مشوق‌هایی را برای تمکین در هر مرحله از فرایند تمکین ارایه می دهد. البته در این ارتباط نسخه واحدی وجود ندارد و هر کشوری متناسب با شرایط و مقتضیات خود بایستی عمل نماید. به‌طور کلی برای بهبود تمکین مالیاتی از طریق کاهش هزینه‌های تمکین باید به اصلاح سیاست‌های مالیاتی، اصلاح دستگاه مالیاتی و الکترونیکی کردن فرایندها پرداخته شود. در بخش خدمات مودیان و به منظور کاهش هزینه‌های تمکین از طریق کاهش زمان پرداخت مالیات و کاهش سایر هزینه‌های مرتبط با پرداخت مالیات، کشورهای مختلف، خدمات الکترونیکی از جمله استفاده از خدمات آنلاین در مدیریت مالیات، ارایه خدمات تکمیل الکترونیکی اظهارنامه مالیاتی، ارایه خدمات پیش تکمیل اظهارنامه مالیاتی به مودیان، خدمات پرداخت الکترونیک مالیات (پرداخت آنلاین) را ارائه می‌دهند (تیرسک، ۱۹۹۱).

- سیستم‌های مرتبط با مدیریت و نظارت بر منابع داخل سازمانی

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

منابع انسانی، بودجه و تشکیلات در کنار منابع فیزیکی نظیر ساختمان و فضای اداری، آموزش کارکنان و مودیان، تجهیزات و غیره از عوامل اصلی و ضروری برای انجام و تداوم فعالیتهای سازمانی در دستگاه مالیاتی است. مدیریت متمرکز این امور، نگهداری و توسعه آنها نیازمند ایجاد بسترهای اطلاعاتی مبتنی بر فناوری‌های نوین است.

- سیستم‌های مرتبط با ساختارها و فرایندهای قانونی و اداری

سرانجام مدیریت فرایندهای مختلف مالیاتی از مرحله شناسایی مودی گرفته تا مرحله پایانی یعنی وصول مالیات نیازمند استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی است. بخش تشخیص مالیات در منابع مختلف مالیاتی امروزه در بسیاری از کشورهای جهان از حالت سنتی خارج شده و به صورت کاملاً مکانیزه خدمات مربوط را ارایه می کند. شناسایی و ثبت‌نام مودیان مالیاتی، دریافت اظهارنامه، صدور انواع دعوت‌نامه‌ها، اوراق مالیاتی، دریافت اعتراض و تجدیدنظرخواهی، پرداخت مالیات و غیره با گسترش فناوریهای اطلاعات به سمت آنلاین شدن حرکت کرده است.

۳- تجربه اصلاح دستگاه وصول مالیات در برخی از کشورهای منتخب

فناوری اطلاعات و ارتباطات عملاً منجر به بهبود پیشرفت سازمان مالیاتی در زمینه‌های مدیریت حسابرسی، تشخیص، وصول مالیات و مدیریت سایر فرایندهای مالیاتی گردیده است. به همین دلیل امروزه کشورهای زیادی در حال مدرنیزاسیون دستگاه مالیاتی خود هستند. با این حال بایستی به این نکته توجه کرد که نسخه واحدی برای اصلاح نظام مالیاتی وجود ندارد و لزوماً برنامه اصلاح مالیاتی که در یک کشور موفق باشد دلیلی برای موفقیت آن در کشور دیگر وجود ندارد. در ادامه تجربه برخی از کشورها در اصلاح و مدرنیزاسیون دستگاه مالیاتی مرور می‌شود:

کشورهای آسیایی و اقیانوسیه

تجربه برخی از کشورهای آسیایی و اقیانوسیه نظیر نیوزیلند، استرالیا، چین، هنگ کنگ، هند، اندونزی، ژاپن، کره، مالزی، مالدیو، فیلیپین، گینه نو، سنگاپور، چین تایپه، تاجیکستان و تایلند از عدم واگذاری وظایف مربوط به مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات به خارج از دستگاه مالیاتی حکایت دارد. در نیوزیلند، با استفاده از سیستم موسوم به فرست، عملیات مربوط به شناسایی مودیان و تخصیص کد شناسایی انجام می‌شود. با استفاده از این سیستم، اظهارنامه‌های مالیاتی مودیان بررسی و بدهی مالیاتی و استرداد محاسبه می‌شود. ژاپن با استفاده از سیستم متمرکزی با نام سیستم مدیریت جامع مالیات ملی که در سال ۲۰۰۱، عملیاتی شد، تمام امور مالیاتی را مدیریت می کند. کره جنوبی سیستم یکپارچه مالیاتی را با محوریت مدیریت اطلاعات مالیاتی در سال ۱۹۹۷ اجرا نمود . در استرالیا زیر ساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات دستگاه مالیاتی از اواخر دهه ۱۹۹۰ و سیستم‌های پردازش مرکزی، شبکه و پشتیبانی ارتباطات نیز اخیراً برون سپاری شده است. سیستم تکمیل الکترونیکی اظهارنامه مهمترین خدمتی است که بر اساس فناوری اطلاعات و ارتباطات ارایه می‌شود.

نرخ نفوذ سیستم تکمیل الکترونیکی برای مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی و حقوقی در اکثر کشورهای آسیایی و اقیانوسیه در حال افزایش است. در استرالیا، هند، کره جنوبی، مغولستان، سنگاپور و تایوان نرخ نفوذ

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

برای تمام منابع مالیاتی بالای ۹۰٪ است. در سنگاپور، تکمیل الکترونیکی اظهارنامه‌های مالیات بر عایدی سرمایه طبق مقررات مالیات بر کالا و خدمات ، الزامی است. در هند، از سال ۲۰۱۰-۲۰۰۹ تکمیل الکترونیکی برای اشخاص حقوقی و حقیقی که درآمد آنها از مبلغی معین بالاتر است، الزامی است. در برخی کشورها مثل اندونزی، قرقیزستان و فیلیپین سیستم تکمیل الکترونیکی به‌صورت محدود می‌باشد و این محدودیت به علت دسترسی محدود به اینترنت به‌ویژه برای اشخاص حقیقی و هزینه بالای امضای الکترونیکی است.

در ارتباط با پرداخت الکترونیکی، یکی از مرسوم‌ترین روش‌ها در این کشورها، ارسال الکترونیکی چک می‌باشد. سایر روش‌های پرداخت، شامل پرداخت حضوری در اداره مالیات، پرداخت حضوری در نمایندگی‌ها، تلفن‌بانک، اینترنت بانک، پرداخت از طریق بانک و پرداخت از طریق باجه‌های خودپرداز است. در فیلیپین مودیان می‌توانند مالیات را مستقیماً به مأموران مالیاتی پرداخت نمایند، اما در کشورهای استرالیا، هنگ‌کنگ، چین، نیوزیلند و سنگاپور، مودیان چنین اجازه‌ای را ندارند و به جای آن با ارسال چک به اداره مالیاتی این را انجام می‌دهند. در واقع این روش معمول‌ترین روش پرداخت مالیات است که در ۱۹ کشور آسیایی و اقیانوسیه اعمال می‌شود. روش پرداخت از طریق تلفن بانک نیز در حدود ۹۰ کشور قابل دسترس است. سایر روش‌ها شامل روش پرداخت از طریق اینترنت بانک، پرداخت مستقیم از طریق حساب بانکی و باجه‌های خودپرداز پرداخت می‌باشد. اینترنت بانک در ۱۴ کشور کاربرد دارد که در این دو روش، پرداخت الکترونیکی نیز از مرسوم‌ترین روش‌های پرداخت، پس از پرداخت حضوری در نمایندگی می‌باشد. در کامبوج اخیراً برنامه‌ای جهت گسترش روش پرداخت الکترونیکی مالیات در حال اجرا است. روش پرداخت مالیات از طریق ماشین خودپرداز مخصوصی است که در بانک‌ها استفاده می‌شود و در مراکز مختلف مثل شعبات بانک‌ها، مراکز خرید و ایستگاه قطار واقع شده است. اما استفاده از آن نسبتاً محدود است و تنها در ۸ کشور کره جنوبی، قرقیزستان، مالزی، گینه‌نو، فیلیپین، سنگاپور، تاجیکستان و تایلند استفاده می‌شود (بانک توسعه آسیا، ۲۰۱۴) .

کانادا

این کشور از سال ۲۰۱۴، خدمت جدیدی در حوزه پرداخت الکترونیک معرفی کرده و برنامه‌هایی را جهت استفاده از کارت‌های اعتباری و بدهی ویزا و افزایش استفاده از کارت‌های بدهی به عنوان گزینه پرداخت، در آینده تدوین نموده است. در این کشور در سال ۲۰۱۴، نرم‌افزار مبتنی بر تلفن همراه معرفی شد که به واحدهای کسب و کار امکان می‌دهد تا اقساط، اظهارنامه‌ها و پرداخت‌های مالیاتی‌شان را به آنها یادآوری کند. نرم افزار دیگری مبتنی بر تلفن همراه در سال ۲۰۱۵ معرفی شد که به افراد امکان دسترسی به اطلاعات مفید مربوط به استرداد وجوه را فراهم می‌آورد.

خدمت مدیریت پست الکترونیک (آنلاین) در آوریل سال ۲۰۱۳ معرفی شد. با استفاده از این خدمت و از طریق یک پورتال ایمن به مودیان مالیاتی مشاوره داده می‌شود. خدمت مزبور از فوریه سال ۲۰۱۵ در دسترس عموم قرارگرفته است.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

خدمت ارسال مدارک ، به مودیان مالیاتی و نمایندگان آنها این فرصت را می‌دهد تا اسناد خود را به صورت الکترونیکی ارسال نمایند. در فوریه ۲۰۱۵، خدمت انتقال داده‌های مالیاتی ارائه گردید. نمایندگان دارای مجوز، از نرم افزار معتبر ایفایل استفاده می‌کنند. در کانادا تنظیم الکترونیکی اظهارنامه‌ها برای همه اشخاص حقوقی که درآمد سالانه آنها بیش از یک میلیون دلار کاناداست، الزامی است. در سال ۲۰۱۵ بیش از ۸۶٪ اظهارنامه‌ها به شکل الکترونیکی ارسال شد. در این کشور صدور فاکتورهای الکترونیکی مجاز است، اما الزامی نیست. برای ارزیابی ریسک از سیستم‌های تحلیل داده استفاده می‌شود. سیستم‌های تطبیق داده‌ها به شکلی گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرند. در این کشور از سیستم تحلیل داده‌ها برای ارزیابی ریسک شرکت‌های بزرگ و طبقه‌بندی آنها به عنوان گروه‌های پر ریسک، با ریسک متوسط وکم ریسک و تخصیص منابع اجرایی به آنها استفاده می‌شود.

انگلستان

اداره درآمد و گمرکات سلطنتی انگلستان ، برنامه‌ای برای بهبود تمکین مالیاتی تدوین نموده که ارائه خدمات برخط (آنلاین) از بخش‌های مهم این برنامه است و مودیان از این طریق می‌توانند امور بانکی و خرید خود را به طور آنلاین انجام دهند (اداره درآمد و گمرکات انگلستان، ۲۰۱۴). ارایه خدمات دیجیتالی به اکثر مودیان امکان مدیریت امور مالیاتی و پرداخت آنلاین را فراهم کرده است. همچنین ارایه خدمات پشتیبانی و مشاوره به مودیان در هر زمان و مکان از طریق کانال‌های تلفنی، پستی، رو در رو، و برخط امکان‌پذیر است. حرکت به سمت خدمات جدید دیجیتال، شامل موارد مختلفی است که بعضی از آنها در حال گذر از مراحل اولیه و پیاده سازی اجرایی خود هستند. مهم‌ترین این موارد خدمات پرداخت برخط (آنلاین)، خود اظهاری دیجیتال، حساب مالیاتی شما، خدمات سلف سرویس مالیاتی کارگزاران می‌باشد.

نیجریه

نیجریه دستگاه مالیاتی خود را در حوزه های مختلف مکانیزه کرده است. پروژه شماره شناسایی مؤدیان، یک سیستم الکترونیکی شناسایی است که بر اساس آن به هر یک از مؤدیان با در نظر گرفتن دارایی‌ها، مشخصات شخصی و جزییات بیومتریک، یک کد شناسایی منحصر به‌فرد تخصیص داده شده است. پروژه فکت سیستم الکترونیکی یکپارچه ثبت نام، پرداخت و حسابداری مالیاتی است. همچنین سیستم دیگری با نام اختصاری ایتاس راه‌اندازی شده است که طراحی فرایند شغلی، توسعه سیستم‌ها، تغییر مدیریت و خودکارسازی وظایف مالی و حساب‌ها مانند مفاصا حسابها، استردادها و مرکز مدیریت تماس‌ها با آن مدیریت می‌شود (اوینکا، ۲۰۱۴).

اسپانیا

اسپانیا در سال‌های اخیر اقدامات زیادی در جهت مکانیزاسیون دستگاه مالیاتی انجام داده است. پروژه پایگاه اطلاعاتی الکترونیکی تحت عنوان اینفورما یکی از مواردی است که جهت پاسخگویی به سوالات مودیان در خصوص مالیات‌های ایالتی (شرکت‌ها و ارزش افزوده) ایجاد گردیده است و محتوای آن به‌طور مستمر توسط خدمات مرکزی به‌روز رسانی

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

می‌شود. دستگاه مالیاتی اسپانیا، برنامه جدیدی را مبتنی بر فناوری اطلاعات توسعه داده است که هدف آن ارائه خدمات تکمیل اظهارنامه مالیاتی آنلاین از طریق اینترنت، دسترسی مودیان به همه اطلاعات مالیاتی جمع‌آوری شده در طول سال نظیر درآمد سالیانه، مالیات تکلیفی و سایر کسورات مالیاتی است که برای فرایند اظهارنامه سالانه پیش تکمیل شده مالیات بر درآمد اشخاص لازم است. مودیان مالیاتی پس از دریافت اظهارنامه‌های پیش تکمیل شده، در صورت موافقت، آن را تکمیل نموده و پس از امضا به اداره مالیاتی ارسال می‌نمایند (واسکوئیز مارتینز،۲۰۰۷).

نیوزلند

این کشور در سال۱۹۹۱ اقدام به راه‌اندازی سیستم جامع ارتباطی اطلاعاتی، در داخل دستگاه مالیاتی نمود. این سیستم که به فرست موسوم است برای انجام وظایف متعددی طراحی شده است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. شناسایی مؤدیان و ثبت آنها با یک شماره شناسایی خاص،

۲. محاسبه دیون مالیاتی،

۳. مبالغ قابل پرداخت و یا مبالغ قابل استرداد ،

۴. پردازش اظهارنامه‌ها و سایر مکاتبات.

در نیوزلند از سیستم‌های نوین الکترونیکی برای ارائه خدمات به مؤدیان استفاده می‌شود. در سال ۲۰۱۲، بیش از ۷۱ درصد اظهارنامه‌های مالیات بر درآمد،۸۰ درصد مالیات بر درآمد شرکت‌ها و ۸۵ درصد اظهارنامه‌های مالیات بر ارزش افزوده به صورت الکترونیکی تنظیم شده‌اند. همچنین مالیات بیش از ۹۵٪ اظهارنامه‌های الکترونیکی، به‌صورت اینترنتی پرداخت شد. در این کشور از موبایل و اینترنت برای اطلاع‌رسانی، ارائه فرم‌ها، محاسبه آن لاین مالیات و ابلاغ مهلت تنظیم اظهارنامه، پاسخگویی به سوالات پر تکرار، دسترسی به قوانین مالیاتی استفاده می‌شود.

ترکیه

در این کشور بیشتر برنامه‌های توسعه نظام مالیاتی در راستای ارائه خدمات الکترونیکی به مؤدیان است. در این ارتباط می‌توان به برخی از اقدامات انجام شده در راستای الکترونیکی کردن فرایندها اشاره کرد: ارائه خدمات اطلاع رسانی از طریق ایمیل؛ پیام کوتاه و شبکه‌های اجتماعی؛ دفاتر خدمات مالیات الکترونیکی؛ اخبار و بولتن‌های خبری، قوانین مالیاتی ترکیه و آمارهای درآمدی، فرم‌ها، بروشورها و سوالات پر تکرار؛ تنظیم الکترونیکی اظهارنامه (که ابتدا در سال ۲۰۰۴ معرفی شد، در اول ژانویه ۲۰۰۵ برای برخی مؤدیان اجباری شد و در حال حاضر ۹۹٪ اظهارنامه‌ها به‌صورت الکترونیکی ارایه می‌شوند)؛ کسب اطلاعات (کسب اطلاعات در مورد شماره شناسایی مؤدی، تایید ثبت نام الکترونیکی)؛ محاسبات مالیاتی و پرداخت؛ فاکتورهای الکترونیکی و دفاتر حسابداری الکترونیکی؛ تسلیم اسناد

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

ضروری (فهرست فاکتورها و غیره) برای مطالبه مالیات بر ارزش افزوده (تیرمیناسیان، ۲۰۰۹).

جامائیکا

یکی از ابعاد اصلی فرایند اصلاحات در جامائیکا، پیاده‌سازی سیستم یکپارچه کامپیوتری در ادارات مالیاتی است. در پروژه ای تحت عنوان آرپ، دولت جامائیکا با یک شرکت انگلیسی برای توسعه سیستم یکپارچه کامپیوتری قرارداد امضا کرد. امروزه در این کشور خدمات ذیل به صورت الکترونیکی ارایه می‌شود: دسترسی برخط به حساب مودیان در مواقع ضروری و بر طبق مقررات؛ ارائه پروفایل مالیاتی جامع مودیان از طریق تجمیع انواع مالیات‌ها در یک حساب؛ ارائه تسهیلات بیشتر به مودیان که بتوانند مالیات را در هر مکانی پرداخت نمایند؛ مجوز نگهداری خودکار حساب‌های درآمد ملی؛ مجوز بهبود ارتباطات از طریق ارتباط خودکار؛ مجوز انتخاب مودیان برای حسابرسی انجام شده از طریق تحلیل ثبت کامپیوتر؛ ارائه طیف وسیعی از گزارش‌های اطلاعاتی مدیریت.

برزیل

یکی از کشورهای پیشرو در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدیریت مالیاتی کشور برزیل است. این کشور با اصلاحات اخیر مالیاتی به دستاوردهای خوبی به شرح ذیل دست یافته است:

- دسترسی به اطلاعات جامع مؤدیان مالیاتی به کمک فناوری اطلاعات و ارائه خدمات مودیان و نظارت‌های مناسب بر آنها،
- بهبود کیفیت اطلاعات معاملات مؤدیان و به تبع آن بهبود تنظیم اظهارنامه و تسویه مالیات‌ها و تمکین مؤدیان.
- امکان دریافت حجم عظیم اطلاعات از مؤدیان و سازمانها و پردازش سریع آنها. بسیاری از روش‌های سنتی کنترل، اکنون به شکل تعاملی و برخط (آنلاین) انجام می‌گیرد.
- تسهیل تعامل و دریافت گزارش از اشخاص ثالث. در سال ۲۰۰۵ سیستم نگه‌داری کامپیوتری حساب‌ها بنام اسپد راه‌اندازی شد و شرکت‌ها ملزم شدند تا کلیه حساب‌ها و اسناد خود را به صورت الکترونیکی ثبت کنند.
- امکان تعامل با همه واحدهای مالیاتی و کارکنان آن و تسهیل دسترسی کارکنان به اطلاعات از طریق پرتابل اینترنتی و ایمیل در کلیه سطوح.
- امکان دسترسی کارکنان به سیستم‌های اطلاعاتی و اطلاع از جریان پردازش‌های یکپارچه که در سطوح مختلف سازمانی و در مکان‌های مختلف انجام می‌گیرد.
- تسهیل حسابرسی مالیاتی به دلیل دسترسی به اطلاعات و نیز وجود نرم‌افزارهای محاسب آنها.
- تسهیل خدمات تنظیم الکترونیکی اظهارنامه، پرداخت الکترونیکی مالیاتها، اطلاع‌رسانی و ارائه مشاوره و... .

۴- اصلاح دستگاه مالیاتی در ایران

برای شروع برنامه اصلاح دستگاه مالیاتی، لازم است یک بار دیگر اهداف مالیات‌ستانی و وظایف دستگاه وصول مالیات

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

در تحقق اهداف مذکور مرور شوند. به‌طورکلی، تامین مالی بودجه دولت، تخصیص منابع و تعدیل نوسانات اقتصادی و سرانجام بازتوزیع درآمد، سه هدف اصلی مالیات ستانی هستند. اگرچه دو هدف اخیر به طور صریح در برنامه‌های دولت بیان نمی‌شوند، اما رد آنها را بایستی در اسناد بالادستی، سیاست‌های کلان نظام و قوانین مالیاتی کشور جستجو کرد. تغییر نرخ‌ها و پایه‌های مالیاتی، افراد مشمول مالیات، مشوق‌های مالیاتی و غیره، از ابزارهای مالیاتی مرسوم برای رسیدن به دو هدف تخصیص و تثبیت هستند. اما هدف اصلی یعنی تامین مالی بودجه دولت از طریق مالیاتها، وظیفه‌ای است که فلسفه وجودی دستگاه مالیاتی به آن گره خورده است و هر سال دستگاه مالیاتی بر اساس اهداف بودجه، بایستی نسبت به تحقق آن پاسخگو باشد. در این جا، طراحی دستگاه اداری مالیات که بتواند مالیات‌های حقه دولت را در زمان مقرر و با کمترین هزینه اداری و تمکین، جمع‌آوری و وصول نماید، هدف غایی همه دستگاه‌های مالیاتی مدرن و از اصول برنامه‌های اصلاح دستگاه مالیاتی است. ساده‌سازی مالیات، تسهیل تمکین، یکپارچه‌سازی فرایند وصول مالیات، رفتار متمایز با مؤدیان مختلف (بر حسب میزان مالیات)، کنترل فساد، کامپیوتری کردن فرایندهای مالیاتی و غیره از رویکردهای اصلاح دستگاه مالیاتی می‌باشند.

در این میان، یکی از رویکردهای میانه در برنامه اصلاح دستگاه مالیاتی، اصلاح سیستم‌ها و روش‌ها یا مکانیزاسیون فرایندهای مالیاتی با استفاده از فناوری اطلاعات است. اگرچه مکانیزاسیون فرایندها، بخشی از فرایند بزرگ اصلاح دستگاه مالیاتی است، اما این برنامه به‌–دلیل ویژگی‌های خاص آن، نیازمند توجه ویژه است. با این حال، مسئله‌ای که بایستی به آن اشاره کرد، این است که بکارگیری فناوری اطلاعات در دستگاه مالیاتی به‌عنوان یک بسته سیاستی مستقل از سایر برنامه‌های اصلاحی نیست، بلکه موفقیت این برنامه درگرو اصلاح سیاست‌های مالیاتی و دستگاه مالیاتی است. این اصلاحات، پیش نیاز اصلاح دستگاه مالیاتی از طریق مکانیزاسیون است و الکترونیکی کردن فرایندهای مالیاتی بدون انجام اصلاحات در سایر بخش‌ها اثربخش نخواهد بود.

با نگاهی به اسناد بالادستی و سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری می‌توان به نقش و جایگاه مالیات در نظام اقتصادی کشور و تامین مالی بودجه دولت، تخصیص منابع و تعدیل اقتصادی و سرانجام توزیع درآمد در جامعه پی برد. در این میان، وظایف سازمان امور مالیاتی کشور در آئین نامه اجرایی ماده ۵۹ قانون برنامه سوم توسعه تبیین شده است.

اگرچه بعد از پایان جنگ تحمیلی، با یک وقفه تقریباً ۱۳ ساله، قانون مالیات‌های مستقیم در ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ اصلاح شد، اما با این وجود، اصلاحیه مذکور در نوع خود یکی از مهمترین برنامه‌های اصلاح مالیاتی تا آن زمان محسوب می‌شود. در این اصلاحیه چندین تغییر مهم سیاستی در حوزه مالیات با هدف بهبود فضای کسب و کار و تسهیل سرمایه‌گذاری انجام شد، که مهمترین آن کاهش نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌ها و حرکت از یک سیستم تصاعدی با حداکثر نرخ ۵۴ درصدی، به یک سیستم مقطوع ۲۵ درصدی بود. البته به غیر از آن، برخی تغییرات در سیاست‌های مالیاتی ایجاد شد که از آن جمله

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

می‌توان به حذف مالیات بر جمع درآمد اشخاص حقیقی که قبل از آن هیچگاه اجرایی نشد، حذف مالیات بر اراضی بایر وکاهش تعداد طبقات مالیاتی جدول نرخ‌های مالیاتی موضوع ماده ۱۳۱ قانون مالیات‌های مستقیم اشاره کرد.

در بخش مالیاتهای غیرمستقیم نیز تصویب قانون تجمیع عوارض در سال ۱۳۸۱، معرفی نظام مالیات بر ارزش افزوده در نیمه دوم سال ۱۳۸۷ نیز از اهم تغییرات سیاستی در نظام مالیاتی کشور در دهه ۱۳۸۰ هستند که با هدف افزایش شفافیت، گسترش پایه‌های مالیاتی، افزایش درآمدهای مالیاتی و تغییر ترکیب مالیات‌ها از مستقیم به غیرمستقیم به منظور کاهش بار مالیاتی بخش تولید و مولد انجام شدند. اصلاحیه بعدی در قانون مالیات‌های مستقیم که در ۱۳۹۴/۴/۳۱ تصویب شد، دومین تلاش سیاستی برای اصلاح نظام مالیاتی کشور در قریب به دو دهه اخیر است. این اصلاحیه که پس از ۸ سال به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، حاوی برخی جهت گیریها می‌باشد که از آن جمله می‌توان به تلاش برای تشویق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از طریق گسترش دامنه معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی، ساده‌سازی مالیات با هدف کاهش هزینه‌های اداری و تمکین که در این ارتباط می‌توان به ساده‌سازی مالیات بر ارث، ساده‌سازی و یکسان سازی نرخ مالیات بر درآمد حقوق بگیران، کاهش تعداد طبقات جدول نرخهای مالیاتی موضوع ماده ۱۳۱ و غیره اشاره کرد. در بخش اجرایی نیز می‌توان به تمهیدات پیش‌بینی شده در ماده ۱۶۹ مکرر برای مدیریت اطلاعات اقتصادی مودیان، تقویت ضمانت‌های اجرایی و جرم انگاری فرار مالیاتی اشاره کرد که در نوع خود گام‌های موثری در توسعه نظام مالیاتی کشور قلمداد می‌شوند.

تجربه اصلاحات مالیاتی در دو دهه اخیر در بخش سیاست‌های مالیاتی، حاوی برخی نکات بسیار مهم هستند که به نظر می‌رسد برای حل آنها بایستی تلاش کرد: نخست، وقفه‌های طولانی در فرایند سیاستگذاری مالیاتی است. این مشکل در مراحل مختلف سیاستگذاری‌های مالیاتی به خوبی مشاهده می‌شود. بررسیها نشان می‌دهد که به‌طور تقریبی بیش از ۸ سال فاصله بین تصمیم به اصلاح و تصویب و اجرای سیاست‌های مالیاتی وجود دارد. این مسئله به ظاهر ساده، بی تاثیری سیاست‌های مالیاتی در مواجهه با برخی از مشکلات اقتصادی در دوره‌های رکود و تورم را گوشزد می‌کند. مسئله دیگر، عدم شفافیت در جایگاه قانونی مقام مسئول در سیاستگذاری مالیاتی است. موضوعی که در سیاست‌های پولی وجود ندارد و با ایجاد ساختار قانونی شورای پول و اعتبار حل شده است، نبود چنین ساختاری است، ضمن اینکه یکی از دلایل طولانی بودن وقفه‌های مورد اشاره در سیاستگذاری مالیاتی (وقفه در شناخت، وقفه در تصمیم و وقفه در اجرا) است، بلکه مسئولیت و پاسخگویی در این بخش را مخدوش کرده است، به گونه‌ای که هیچ نهاد یا مقامی در کشور، مسئولیت طراحی بد، برخی از سیاست‌های مالیاتی را بر عهده نمی‌گیرد و آن را بر گردن دیگری می‌اندازد. سرانجام سومین مشکل اساسی در سیاستگذاری مالیاتی، به تعدد مراکز سیاستگذار و یا امکان سیاستگذاری مالیاتی توسط همه دستگاه‌ها و وزارتخانه‌ها بر می‌گردد. امروز وزارتخانه و دستگاهی را نمی توان پیدا کرد که در گوشه‌ای از برنامه‌های توسعه بخش مربوط به خود، معافیت یا مشوق مالیاتی را پیشنهاد نکند.

همزمان با تغییرات مذکور در سیاست‌های مالیاتی، اصلاح سازمان اجرایی مالیات نیز کلید خورد. تشکیل سازمان امور

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

مالیاتی کشور در اجرای آئین نامه اجرایی ماده ۵۹ قانون برنامه پنجم توسعه و استقلال نسبی آن از وزارت امور اقتصادی و دارایی یکی از اتفاقات مهمی بود که نظام اقتصادی کشور هیچگاه آن را تجربه نکرده بود. در برنامه اصلاح دستگاه اداری، اگرچه استراتژی و راهبردی روشنی وجود نداشت، اما با این وجود و همزمان با دیگر کشورها، برخی اقدامات اصلاحی در فرایندهای مالیاتی را شاهد بودیم که برخی نتیجه قهری تغییرات تکنولوژیک به‌ویژه گسترش استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در جهان بود و نظام مالیاتی کشور نیز از آن مستثنی نبوده است و برخی دیگر، حاصل برخی بررسی‌ها و وجود یک استراتژی و برنامه از قبل طراحی شده می‌باشد. در این ارتباط می‌توان به ایجاد واحد مودیان بزرگ مالیاتی، اشاره کرد که یکی از ارکان برنامه‌های اصلاح دستگاه وصول مالیات در بسیاری از کشورهای جهان بوده است.

علاوه بر این، حرکت از ساختار مدیریتی مبتنی بر مودی و مالیات که در طول بیش از چهار دهه به اجرا درآمده است، به سمت ساختار وظیفه‌ای و تفکیک بخش رسیدگی و ممیزی مالیات از بخش خدمات، یکی دیگر از برنامه‌های اصلاحی مهم و در عین حال موفق در دستگاه وصول مالیات کشور در سال‌های اخیر بوده است. ایجاد واحد خدمات مودیان، واحدهای مشاوره مالیاتی، آموزش مستمر کارکنان مالیاتی، دفتر پژوهش و برنامه ریزی، تدوین برنامه های سالانه و راهبردی از اهم اقدامات انجام شده در راستای اصلاح و توسعه بخش اجرایی و سازمان وصول مالیات در ایران بوده است.

موضوع دیگری که در دو دهه اخیر بدنبال اصلاح سیاست‌های مالیاتی و دستگاه مالیاتی در بسیاری از کشورها پیگیری شده، مدرنیزاسیون یا توسعه کاربردهای فناوری اطلاعات در فرایندهای مالیاتی است. همانطوری که پیشتر گفته شد، الکترونیکی کردن فرایندها، نبایستی به عنوان یک بسته سیاستی مستقل از سایر برنامه های اصلاحی دنبال شود. اما در کشور ما و از آغاز اجرای پروژه طرح جامع مالیاتی، این موضوع مستقل از سایر برنامه‌های اصلاحی دنبال شد و فقط بخش فناوری و یا نرم افزاری توسعه نظام مالیاتی، بدون پرداختن به پیش نیازهای مدرنیزه کردن نظام مالیاتی نظیر اصلاح سیاستها، ساده‌سازی فرایندها، ساده‌سازی فرمهای مالیاتی و از همه مهمتر بدون وجود یک استراتژی یا راهبرد توسعه نظام مالیاتی و در بستر همان قوانین، مقررات و فرایندهای سابق در حال اجرا است. با این حال در کنار طرح جامع مالیاتی، تقریباً اغلب فرایندها در دو دهه اخیر با توسعه نرم افزارهای مختلف، الکترونیکی و حتی برخی هم اینک در بستر اینترنت ارایه می‌شوند:

- دریافت الکترونیکی اظهارنامه مالیاتی
- فراهم نمودن امکان پرداخت الکترونیکی مالیات در منابع مختلف مالیاتی
- اخذ الکترونیکی صورت معاملات فصلی مؤدیان مالیاتی
- دریافت الکترونیکی فهرست مالیات حقوق و دستمزد
- ایجاد زیرساخت‌های لازم برای پایگاه اطلاعات مالیاتی

علی‌رغم اقدامات زیادی که در سال‌های اخیر در جهت توسعه نظام مالیاتی صورت گرفته است، اما هنوز سازمان امور

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

مالیاتی کشور از مشخصه‌های یک سیستم مالیاتی مطلوب، مدرن و به‌روز، فاصله زیادی دارد. دلایل متعددی در این عدم توفیق نسبی دخیل بوده‌اند و شاید مهمترین آن فقدان یک رویکرد سیستمی در توسعه نظام مالیاتی کشور باشد.

۵- جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها

اصلاح مالیاتی، فرایندی است که از طریق آن سیاست‌ها و روش‌های مدیریت مالیاتی با هدف افزایش درآمدهای دولت، تثبیت اقتصادی و تخصیص منابع و بهبود کارایی دستگاه مالیاتی، تغییر می‌یابد. یکی از محورهای اصلاح مالیاتی، اصلاح دستگاه وصول مالیات است که شامل طیف وسیعی از اقدامات برای بهبود فرایندهای اجرایی مالیات از مرحله شناسایی و ثبت نام مودیان تا مرحله وصول مالیات می‌باشد. در یک دهه اخیر، بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در فرایندهای مختلف مالیاتی جهت ارایه خدمات برخط به مودیان، پراخت مالیات و غیره شتاب بیشتری گرفته است. آنچه در بررسی تجربه برنامه‌های اصلاح مالیاتی در جهان مشاهده می شود، ضرورت اصلاح سیاست‌های مالیاتی قبل از شروع برنامه اصلاح دستگاه مالیاتی و به تبع آن مدرنیزاسیون دستگاه اداری است. به عبارت دیگر، سیاست‌ها، قوانین و مقررات مربوط بایستی برای یک دنیای مبتنی بر فناوری اطلاعات تدوین شوند و بدون آن، مکانیزاسیون فرایندهای مالیاتی و استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی چندان اثربخش نخواهد بود. در این ارتباط، لازم است، ساده‌سازی مالیات در سرلوحه برنامه اصلاح مالیاتی قرار گیرد و تا حد امکان فرم‌های مالیاتی ساده و تکالیف مودیان به حداقل ممکن کاهش یابد.

در ایران همزمان با آغاز برنامه اصلاح نظام مالیاتی در دهه ۱۳۸۰ که با تصویب اصلاحیه قانون مالیات‌های مستقیم آغاز شد، اصلاح سازمان اجرایی مالیات با تشکیل سازمان امور مالیاتی کشورکلید خورد. علی‌رغم فقدان استراتژی روشن در این زمینه، نظام مالیاتی کشور در بیش از یک دهه اخیر شاهد برخی اقدامات اصلاحی در فرایندهای مالیاتی بود که بخشی از آن، نتیجه قهری تغییرات تکنولوژیک به‌ویژه گسترش استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در جهان و برخی نیز حاصل نتایج بررسیها و تدوین یک استراتژی و برنامه توسعه بوده است. در این ارتباط می‌توان به ایجاد واحد مودیان بزرگ مالیاتی، اشاره کرد که یکی از ارکان برنامه‌های اصلاح دستگاه وصول مالیات در بسیاری از کشورهای جهان بوده است.

علاوه بر این، حرکت از ساختار مدیریتی مبتنی بر مودی و مالیات با بیش از چهار دهه تجربه، به سمت ساختار وظیفه‌ای، یکی دیگر از برنامه‌های اصلاحی مهم و در عین حال موفق در دستگاه وصول مالیات کشور بوده است. ایجاد واحد خدمات مودیان، مودیان بزرگ مالیاتی، واحدهای مشاوره مالیاتی، آموزش کارکنان مالیاتی، دفتر پژوهش و برنامه‌ریزی، در کنار تدوین برنامه‌های سالانه و راهبردی از اهم اقدامات در راستای اصلاح و توسعه بخش اجرایی و سازمان وصول مالیات در ایران بوده است.

موضوع دیگری که در دو دهه اخیر بدنبال اصلاح سیاست‌های مالیاتی و دستگاه مالیاتی در بسیاری از کشورها پیگیری شده، مدرنیزاسیون یا توسعه کاربردهای فناوری اطلاعات در فرایندهای مالیاتی است. همانطوری که پیشتر گفته شد، الکترونیکی کردن فرایندها، نبایستی به عنوان یک بسته سیاستی مستقل از سایر برنامه‌های اصلاحی دنبال شود، اما در

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

کشور ما و از آغاز اجرای پروژه طرح جامع مالیاتی به نظر می‌رسد، این موضوع مستقل از سایر برنامه‌های اصلاحی دنبال می‌شود و فقط بخش فناوری و یا نرم افزاری توسعه نظام مالیاتی، بدون پرداختن به پیش نیازهای مدرنیزه کردن نظام مالیاتی نظیر اصلاح سیاست‌ها، ساده سازی فرایندها، ساده سازی فرم‌های مالیاتی و غیره در بستر همان قوانین، مقررات و فرایندهای سابق در حال اجرا است.

علی‌رغم اقدامات زیادی که در سال‌های اخیر در جهت توسعه نظام مالیاتی صورت گرفته است، اما نظام مالیاتی کشور فاصله زیادی با یک سیستم مالیاتی مطلوب، مدرن و به‌روز دارد. دلایل متعددی در این عدم توفیق نسبی دخیل بوده‌اند و شاید مهمترین آن فقدان یک رویکرد سیستمی در توسعه نظام مالیاتی کشور باشد. نبود راهبرد توسعه نظام مالیاتی، فقدان ادبیات توسعه نظام مالیاتی کشور، فقدان یک برنامه راهبردی برای بهبود تمکین در کنار عدم پیش‌بینی ساختارهای لازم برای مدیریت تمکین (با در نظر گرفتن این موضوع که یکی از مولفه‌های نظام‌های مالیاتی مدرن، تمکین مالیاتی است)، توجه صرف به مقوله مکانیزاسیون و عدم توجه به پیش نیازهای اصلاح دستگاه مالیاتی، سپردن برنامه اصلاح نظام مالیاتی به مهندسان کامپیوتر و حسابداران، غلبه نظرات مدیران اجرایی و افرادی که تنها تجربه اجرایی در حوزه های مالیاتی داشته‌اند بدون توجه به نتایج مطالعات و غیره از نکات منفی برنامه‌های اصلاح نظام مالیاتی در ایران بوده است. از این رو به نظر می‌رسد، بازنگری در برنامه اصلاح نظام مالیاتی به‌ویژه برنامه اصلاح مدیریت یا دستگاه مالیاتی یکی از نیازهای فعلی نظام مالیاتی کشور می‌باشد. برای این منظور گام‌های ذیل جهت طراحی و اجرای یک برنامه موفق مدرنیزاسیون مالیاتی پیشنهاد می‌گردد:

۱- تعیین یک استراتژی روشن برای اصلاح نظام مالیاتی بر اساس اهداف کلان، اسناد بالادستی و غیره؛

۲- اصلاح سیاست‌های مالیاتی با توجه به شرایط اقتصادی کشور، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و تصویب آن؛

۳- طراحی یک برنامه اصلاح دستگاه وصول مالیات در بستر برنامه اصلاح سیاست‌های مالیاتی مذکور؛

۴- ساده‌سازی مالیات (شامل قوانین و مقررات مالیاتی، فرایندهای مالیاتی و فرم‌های مالیاتی)؛

۵- تدوین و اجرای برنامه مدرنیزاسیون دستگاه مالیاتی.

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

فهرست منابع

۱. ام برد، ریچارد (۱۳۷۵). بهبود مدیریت مالیاتی در کشورهای درحال توسعه، دکتر علی اکبر عرب مازار و علی اصغر شایانی، نشر دانشکده امور اقتصادی، ۱۳۷۵.

۲. سازمان امور مالیاتی کشور (۱۳۹۲). گزارش بررسی تطبیقی نظام‌های مالیاتی کشورهای منتخب جهان، سازمان امور مالیاتی کشور.

۳. عسکری، علی (۱۳۹۲). کالبد شکافی اصلاح نظام مالیاتی کشور: چالش‌ها، برنامه‌ها و عملکرد نظام مالیاتی، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، ویژه‌نامه کارنامه اقتصادی دولت سال ۸۵، شماره ۲.

4. Atkeson, A.,Chari,V., and Patrick, K. (1999). Taxing capital income: a bad idea. Quarterly Review, Federal Reserve Bank of Minneapolis. 3–17.

5. Barbuta, n. (2008). “Economic and Non-Economic Factors for Tax Complain, University of Galati, Working Paper, June, P. 21

6. Bird, Richard (1990)." Tax Administration and Tax Reform: reflections on Experience,"Paper presented at the World Bank Conference on Tax Policy in Developing Countries, Washington,March.

7. Bird, Richard M. (1989a)." The Administrative Dimension of Tax Reform in Developing Countries", in Malcolm Gillis, ed., Tax Reform in Developing Countries, (Duke University Press, Durham, NC) 315-346.

8. Burgess, Robin and Nicholas Stern. (1992). Taxation and Development. London (London School of Economics).

9. Harberger, A.) 1990(. Principles of taxation applied to developing countries: what have we learned in Michael Boskin and Charles McLure, Jr., eds., World Tax Reform: Case Studies of Developed and Developing Countries .San Francisco, ICS Press.

10. Khalizadeh s., Shahanvar, J. (1991). Tax Reform In Developing Countries. Finance and Development. 28.

11. Katarina Ott (1998)." Tax Administration reform in Transition: The case of Croa-

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

tia", Institute of Public Finance, available at: www.ijf.hr/OPS/5.pdf

12. Mackenzie, G.A., Orsmond, D. , Gerson, P. (1997). The Composition of Fiscal Adjustment and Growth, Washington, DC (International Monetary Fund).
13. Slemrod, J., Sorum, N. (1984). The Compliance Cost of the U.S. Individual Income Tax System. National Tax Journal. 37(4).
14. Tanzi, Vito,(1994)." The IMF and Tax Reform, in: Bagchi, A.and N. Stern, eds., Tax Policy and Planning in Developing Countries", (Oxford University Press, Delhi) 446-468.
15. Tanzi, Vito,(1992). "Theory and Policy: A Comment on Dixit on Current Tax Policy", IMF Staff Papers 39: 4, 957-966.
16. Tanzi, Vito, (1996). "Fiscal Adjustment and Reform in Brazil." Speech delivered at the first Brazil seminar on Public Finance, Brasilia, September.
17. Tanzi,Vito and Anthony Pellechio (1995)." The Reform of Tax administration", IMF working papers, 95/22,Washington: International Monetary Fund.
18. Asian Development Bank (2014). "A Comparative Analysis of Tax Administration in Asia and the Pacific, April, 2014.
19. Oyeyinka, Ayodeji (2014). " Impact of ICT on Tax Administration in Nigeria", College of Technology, Esa, Oke, Nigeria, Vol 5, No8,2014.
20. R.M. Bird (1989)."The Administrative Dimension of Tax Reform in Developing Countries," in M. Gillis, ed., Tax Reform in Developing Countries (Durham NC: Duke University Press, 1989).
21. R.M. Bird and M. Casanegra de Jantscher, eds. (1992). Improving Tax Administration in Developing Countries (IMF).
22. R. Bahl and J. Martinez-Vazquez (1992)."The Nexus of Tax Administration and Tax Policy in Jamaica and Guatemala," in R.M. Bird and M. Casanegra de Jantscher, eds., Improving Tax Administration in Developing Countries (IMF, 1992).

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]

23. A. Harberger (1992). “Lessons of Tax Reform from the Experiences of Uruguay, Indonesia, and Chile,” in M. Gillis, ed., Tax Reform in Developing Countries (Durham NC: Duke University Press, 1989).

24. S. Pardo and C. McLure (1992). “Improving the Administration of the Colombian Income Tax,” in R.M. Bird and M. Casanegra de Jantscher, eds., Improving Tax Administration in Developing Countries (IMF, 1992).

25. Modernisation of Tax Administration, Republic of Serbia, available at : http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/ipa/2011/04 modernisation of tax administration.pdf

26. Wayne Thirsk(1991)."Lessons from Tax Reform: An Overview", world bank, working paper, available at: http://documents.worldbank.org/curated/en/1991/01/700089/.pdf

27. Silvani Carlos and Katherine baer (1997)." Designing a Tax Administration Reform Strategey: Experience and Guidelines", IMF Working Papers,WP/97/30

28. Teresa Ter-Minassian(2009)." Challenges in Tax Reform for Turkey, in an International Perspective",UNDP Seminar on Tax Policy Options on the Way to EU Accession, Ankara, January 12–13, 2009

29. Jit B. S. Gill (2000)." A Diagnostic Framework For Revenue Administration", world bank

30. Jhon.D.Sterman (2000)." Business Dynamics, Systems Thinking and Modeling for a Complex World',Mcgraw hill

31. World bank (2015)." Doing Business 2015,Going beyond efficiency", World Bank Group,2015

32. Jorge Martinez-Vazquez (2007)."The Spanish Tax Reform: Overview and Lessons", Georgia State University, available at: http://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article

[Downloaded from taxjournal.ir on 2026-11-09]